

PÄIKESETRIIP

Ivan Võrõpajev

Ivan Võrõpajev

PÄIKESETRIIP

Солнечная линия

2015

vene keelest tõlkinud Margus Alver

vaheajata

*Komöödia, milles näidatakse,
kuidas õnnestub positiivset
tulemust saavutada*

*Minu naisele Marusjale. Tänuikkusega
iga koos elatud päeva eest.*

Esietendus 16. novembril 2018 Maalisaalis

*Õnne võtmeid pole olemas.
Uks on alati lahti.*

Ema Teresa

*Ära kaotada ei saa ainult seda,
millest sa lahti saada ei suuda.*

Mooji

Lavastaja ja kunstnik
valguse kujundaja
etenduse juht

Barbara
Verner

Hendrik Toompere jr
Liina Talvend
Karin Undrits

Harriet Toompere
Nikolai Bentsler

*Ivan Vöröpajev režissöörina oma filmi „„Delhi“ tants“ esilinastusel Rooma filmifestivalil 2012.
Foto: ABACA PRESS / Vida Press.*

Ivan Vöröpajev, 3. augustil 1974 Irkutskis sündinud näitekirjanik, näitleja, teatri- ja filmilavastaja, stsenaarist ja produtsent on üks silmapaistvamaid tänapäeva Venemaa teatritegelasi. Ta on lõpetanud Irkutski teatrikooli (1995), pärast lõpetamist töötas ta ühe hooaja näitlejana Magadani teatris ja kaks hooaega Kamtšatka draama- ja komöödiateatris. 1998 asutas ta Irkutskis stuudiateatri Mänguruum (*Пространство игры*) ja astus Moskvas Štšukini-nimelisse teatrikooli draamalavastajaks õppima. Ta on olnud mitmes teatrikoolis näitleja-meisterlikkuse õppejõud. 2005. aastal asutas ta kino, teatri ja kirjanduse loomeagentuuri Liikumine „Hapnik“ ja 2006. aastast tegutses ja juhtis teatrit Praktika.

Tänapäeva vene uuest draamast kõneldes seostatakse seda suuresti Jevgeni Griškovetsi, Kirill Serebrennikovi ja Ivan Vöröpajevi esiletõusuga 21. sajandi alguses. Vöröpajev leidis oma dokumentaalsele, teravalt sotsiaalsele teatrilaadile väljundi Moskvas, kus ta on pikka aega töötanud koos lavastaja Viktor Rõžakoviga (Eesti Draamateatri vaatajatele on Rõžakov tuttav kui Edna Mazja „Mängud tagahoovis“ lavastaja aastal 2009). Vöröpajevi „Joobnute“ ja „Hapniku“ (lav Viktor Rõžakov Moskva Kunstiteatris) eest pälvis ta 2016 Oleg Tabakovi preemia, põhjenduseks „meie elu andekas ja omanäoline kujutamine uue draama vormis“.

Vöröpajev on kümme-konnanäidendi autor, kõiki neid on tõlgitud ja enamikku mängitud väga paljudes riikides. Eestis on lavastatud „Hapnik“ (2007 Polygon Teatris), „Tulevik on möödas“ (2009 Polygon Teatris), „Illusioonid“ (2013 Vene Teatri ja Tartu Uue Teatri ühislavastus), „Joobnud“ (2014 Theatrumis, lavastus pälvis teatri aastaauhinna ja riikliku kultuuri aastapreemia 2015), „„Delhi“ tants“ (2015 Theatrumis), „Dreamworks“ (2018 Endlas). Eestis veel lavale jõudmata näi-

denditest nimetagem tekste, nagu „Juuli“, „Valentinipäev“, „Linn, kus ma“, „UFO“ jt. Võrõpajev on aktiivselt tegutsenud ka filmimaailmas, ta on filmide „Eufooria“ (2006) ja „Hapnik“ (2009), animafilmi „Supergoper“ (2009) ja teleseriaali „„Delhi“ tants“ režissöör ja stsenarist, on kirjutanud stsenaariumi filmidele, nagu „Teine rajoon“ (2003), „Parim aastaaeg“ (2007), seriaalile „Punker“ (2006).

Ta on oma loominguga eest pälvinud rohkesti auhindu nii Venemaal kui ka väljaspool, sh prestiižikaima vene teatriauhinna Kuldne Mask, saanud festivalidel arvukaid preemiaid nii näitekirjanikuna kui ka teatri- ja filmilavastajana. Ta on nimetatud aasta näitekirjanikuks Saksamaal (2009) ja aasta inimeseks Poolas (2010). Viimastel aastatel elabki ta peamiselt Poolas, kuid töötab endiselt nii Venemaal kui ka mitmel pool mujal maailmas.

IVAN VÕRÕPAJEV: „Tänapäeva põhiprobleem on kommunikatsioon.“

Näidendi üheks motoks on ema Teresa tsitaat, et õnne võtmeid pole olemas, uks on alati lahti. Miks küll inimesed seda siis ei märka ja sisse ei astu?

Sest „inimesed“ on väärtuste, seisukohtade, vaadete, kontseptsioonide kogumid. Inimesi kujundavad geenid (st kõik inimese esivanemad kokku, kes vastsündinu kehas avalduvad) ja kasvatus (st keskkond). Ja mina lisaksin siia veel sellise mõiste nagu karma, aga enamiku inimeste jaoks see ilmne pole. Tuleb välja, et inimene ongi selline kogum: geenid, kasvatus, tema väärtused, tema tervislikud ja bioloogilised iseärasused, tema intellektuaalne areng, tema vaimne areng (või selle puudumine). Inimene on selline kogum, keeruline mitmetahuline programm, mille põhieesmärk on saavutada õnn, kusjuures pidev ja lõplik õnn. Ja selline „kogum“, selline „programm“ toimib koostöös teiste „kogumite“ ja „programmidega“. Ja igaüks tahab ise õnnelik olla. Siin tekibki konflikt. Konflikt ja mittemõistmine. Igaüks tahab ju ennekõike ise õnnelik olla. Aga selleks et õnnelik olla, nõuab ta, et rahuldataks ja tunnustataks kõiki tema vajadusi, mis on seotud tema väärtustega, tema maailmanägemisega ja sellega, kuidas ta iseennast selles maailmas näeb. Tänapäeva põhiprobleem on kommunikatsioon. Ja sellest näidend „Päikesetriip“ ongi. Kommunikatsioonist.

„Päikesetriibu“ saateks olete öelnud, et see võiks täita teraapilist ülesannet ja aidata inimestel teatris läbi tun-

netada mehhanisme, mis takistavad kommunikatsiooni. Mida te ise vaatajana (või tegijana) olete saanud teatris teraapiliselt läbi töötada, nii et sellest on elus abi olnud?

Teater on minu õpetaja. Teater on minu ja minu poola näitlejast naise Karolina Gruszka vaimne teekond. Seda teekonda käies teeme me vigu ja õpime neist, õpime tundma nii iseennast kui ka universumit. Karolina ja minu pereelus pole selliseid probleeme nagu „Päikesetriibus“, meie ja meie tütre vahel valitseb harmoonia. Aga minu meelest polegi see näidend perekonnast. Minu meelest on see näidend pigem poliitikast ja vaimsusest. Sellest, mis maailmaga lahti on, ja kommunikatsioonist selles maailmas. Kuigi ma tean, et Poolas Varssavis käivad meie lavastust vaatamas abielupaarid ekstra selleks, et lavastuse abil oma suhteid läbi töötada. Ja seegi valmistab mulle rõõmu.

2018. a möödus 100 aastat Ingmar Bergmani sünnist. „Päikesetriibu“ õrn ja jõhker dialoog ärgitab seda võrdlema Bergmani läbinägeliku ja üpris halastamatu lähisuhete kujutamisega. Milline on teie suhe Bergmani loominguga?

Muidugi tunnen ma suure meistri vastu piiritut lugupidamist. Ma olen Bergmani filme vaadanud ja mõningaid tema tekste lugenud. Ent ma ei saa öelda, et mul oleks selle suure kunstnikuga mingi side. Ma pole juba ammu ühtki tema filmi uuesti vaadanud ega tema loomingut üle lugenud, vähemalt kümme aastat juba. Seevastu on mul väga tihe side teise suure Skandinaavia kunstniku Henrik Ibseniga. Ibsen pole mitte ainult minu lemmiknäitekirjanikke, vaid mingis mõttes ka minu õpetaja, kellelt ma olen õppinud näidendite kirjutamise käsitööoskust. Loomulikult ei saa mina sellistele suurmeestele nagu Ibsen või Bergman ligilähedalegi. Sellepärast

ma vaatangi neile alt üles nagu sipelgad tähtedele.

Kas ja mida on „Päikesetriibus“ iseloomulikult venelikku?

On küll. Tundelisus! Venelastele (ma ütleksin isegi idaslaavlastele) on omane eriline tundelisus. Igale rahvale on oma iseäralikud vaimsed ja hingelised elemendid. Idaslaavlastel on väga tugev tundelisus. Neile oleks justkui natuke teada, milles on saladus, ja nad justkui tunnetaksid seda. Ja minu näidendite tegelased on kõik slaavilikult väga tundelised. See ei tähenda, et ma seda teiste rahvaste tundelisusele vastandaks. Nii tundelisus lihtsalt avaldub „slaavi rahva“ vaimses koodis. Ei midagi rohkemat. Igale rahvale on oma tundelisus, mis avaldub omamoodi. Minu näidendites on aga kõige kummalisem see, et minu tegelased on peaaegu alati lääneeurooplased või ameeriklased, kuid nende tundelisus on läbi ja lõhki slaavilik. See on imelik. Jah, väga naljakas ja imelik.

Milliseid „Päikesetriibu“ lavastusi olete näinud, millega need teid üllatanud on?

Kui vähegi võimalik, üritan ma oma näidendite esietendusel mitte käia. Oma elu jooksul olen ma ainult mõnda oma näidendi lavastust näinud. „Päikesetriipu“ pole ma näinud. Aga ma olen seda näidendit ise lavastanud. Nii et tuleb välja, et üht lavastust ma siiski olen näinud. Ja see lavastus mulle meeldis, umbes 80%. See protsent on väga kõrge.

Milline on olnud teie loomingu vastuvõtt vene ja välispubliku poolt? Milline on hea publik, kus olete seda kohanud?

Muidugi on minu näidendid ennekõike mõeldud Venemaa publikule. Ikka sellesama tundelisuse pärast. Ma olen läbi ja lõhki vene autor. Ja seepärast on mul kõige lähedasem kontakt muidugi Venemaa vaatajaga. Aga kummalise asja-

olude kokkusattumise tõttu tuuakse minu näidendeid kõige rohkem lavale hoopis Euroopas, kusjuures väga tihti ja väga palju just nimelt Lääne-Euroopas. Isegi minu tekstide õigus-tega tegeleb Berliini kirjastus. Nii et lavastuste arvult olen ma pigem Lääne-Euroopa näitekirjanik. Ka see on imelik ja naljakas!

Kelle tagasisidet oma tööle vajate, otsite? On teil olnud õnne kaasamõtleva kriitikaga?

Mina kirjutan ja lavastan publikule. Mina teen teatrit publikule. Publik on minu kriitik ja minu kriteerium. Ma olen publiku teener. Minu põhikriteeriumiks on minu lavastusele müüdnud piletite hulk. Ma armastan oma publikut. Ja ma saan väga haiget, kui publik mind enam ei armasta. Arvustused ei lähe mulle üldse korda. Kahjuks on tõsikriitika institutsioonina igal pool sama hästi kui välja surnud. Igal juhul Poolas ja Venemaal tõelisi kriitikuid enam pole. Sellepärast ei pööra ma arvustustele juba ammu enam tähelepanu. No kuidas saab kriitik kirjutada arvustust, kui ta on lavastust ainult üks kord vaatamas käinud? See pole mitte arvustus, vaid pelgalt mulje või nupuke. Selleks et lavastuse üle tõeliselt arutleda, on tarvis: 1) lavastust vähemalt kolm korda vaatamas käia, kusjuures eri aegadel – esietendust, viiendat etendust ja siis näiteks kümnendat; 2) näidend kindlasti läbi lugeda; 3) väga hästi tunda konteksti, milles lavastaja ja näitekirjanik elavad ja loovad. Minu näidenditele hinnangut andes tuleb lisaks veel sellestki aru saada, mida tähendab „vaimne praktika“. Meil Poolas aga tuleb kriitik esietendusele või, taga hullemaks, teisele etendusele (mis sest, et kõik teatriprofessio-naalid teavad, et teine etendus kukub alati kõige kehvemini välja) ja siis annab oma hinnangu kategoorias „Nii ongi“, st serveerides seda objektiivse, mitte subjektiivse (kategoorias

„Mulle tundub“) hinnanguna. See on väiklane ega vääri tähelepanu. Sellepärast palungi ma publikul arvustused lugema-ta jätta ja neid mitte uskuda. Välja arvatud siis, kui arvustuste taga on tõsine kulturooloogiline töö. Aga selliseid arvustusi on ka putäis.

Kas olete kursis oma tööde käekäigu ja vastuvõtuga Eestis?

Muidugi olen. Võib-olla mitte kõigi lavastustega, aga Lembit Petersoni lavastusi „Joobnud“ ja „„Delhi“ tants“ ma muidugi tean. Ma pole neid küll näinud, aga ma olen Lembitule väga tänulik. Ja üldse kõigile, kes minu näidendeid lavastavad. Ma olen Eestis käinud ja seal isegi oma lavastuses mänginud. Mul oli seal väga tore olla. Imetoredad inimesed, suurepära-ne maa.

Kui vene lavastaja Kirill Serebrennikov suleti koduaresti, kirjutasite 2017. aastal kolleegidele, Venemaa teatrali-dele avaliku kirja ja kutsusite neid üles mitte vastu võtma rahalist toetust selle võimu käest, mitte andma oma mai-net ja loomingulist energiat selle võimu kindlustamise heaks ei kunstis, meedias ega muul viisil. Milline on olnud teie kirja mõju?

Mulle tundub, et olematu. Minuga polnud peaaegu mitte keegi nõus. Ja ma saan nendest inimestest aru. Mina ise elan ja töotan ju Poolas. Ja minul on justkui kerge Vene võimuga mitte koostööd teha. Kuigi päris nii see pole. Ma olen ju vene autor ja pärast seda kirja on mul tunduvalt keerulisem Vene-maal töötada. Aga kolleegide kriitikat enda suhtes võtan ma kuulda. Igatahes mingit mõju kiri ei avaldanud.

Virtuaalmaailm hõlvab meie elust järjest suurema osa, mitte ainult praktiline asjaajamine, vaid ka meelelahu-tus ja isiklikud suhted toimuvad vahendatult. Kuidas

radikaalselt muutuv kommunikatsioonikultuur teatrit mõjutab?

Väga hästi mõjutab. Sellepärast, et päevast päeva kasvab vajadus elava kunsti järele. Minu kui produtsendi (mul on Varsavis oma produktsioonifirma) jaoks on ilmselge, et publik hakkab üha rohkem nõudma just elavat kostüümidega, elava näitleja elava häälega ning minimaalse video- ja muu tehnika kasutusega teatrit. Teatrist saab ainulaadne „tööstusharu“, millega ei suuda konkureerida mitte miski muu. Kes internetist ja videoekraanidest väsinud on, mingu teatrisse!

Viktor Rõžakov on kõige rohkem teie teoseid lavastanud lavastaja Venemaal, teie koostöö kestab üle 15 aasta. Vahel viib aeg inimesed lahku, kui teatri- ja elukogemused neid muudab. Kuidas teie vahele ei ole päikesetriipu kerkinud?

Viktor Rõžakov on teatud mõttes minu teatriõpetaja. Tema viis mind esimesena päriselt lavale, esmalt näitlejana, ja seejärel lavastas minu näidendi „Hapnik“, tänu millele muutus kogu minu elu. Me oleme sõbrad. Ta on mulle lähedane inimene. Ta lavastab minu näidendeid, mille eest ma olen talle piiritult tänulik. Ma armastan teda kui sõpra, õpetajat, kui silmapaistavat inimest. Aga me suhtume näidendite lavastamisse täiesti erinevalt. Vitja on vana kooli lavastaja, kes kuulub lavastaja metafoori koolkonda. Ta mitte ainult ei lavasta näidendit, vaid loob näidendile ise vormi ka. Nii lavastas ta „Joobnud“ ja „Päikesetriibu“: need on väga isiklikud lavastused. Mina olen jälle jõudnud arusaamani, et näidendi sisu ja vorm on lahutamatud ja ühtsed. Ma ei soovi lavastaja metafoori, ma tahan, et lavastataks nii, nagu on kirjutatud. Ma tahan seda just vaatajana. Ja muidugi autorina ka. Kuigi Vitja lavastused on väga populaarsed. Ja

ma olen selle üle rõõmus. Minu jaoks on suur au, et ta minu näidendeid lavale toob. Aga rohkem on nad tema lavastused kui minu näidendid.

2002. aastal koos Rõžakoviga tehtud läbimurdelavastus „Hapnik“ teatris teatr.doc vastandus teravalt tollase dramaturgia ja teatri peavoolule. Nüüd olete te mõlemad ühed tunnustatumad loojad Vene teatris, töotate suurtes teatriinstitutsioonides ja olete pälvinud kõige mõjukamaid preemiaid, teie enda näidendeid lavastatakse kõikjal Venemaal ja väga paljudes välisriikides. Kas võib öelda, et olete ise saanud peavooluks? Isade ja poegade vaheldumine on elu ringkäik – kas omakorda teie suhtes kriitiline noor uuendajate põlvkond juba paistab vene teatris?

Ma väga tahaksin, et tuleks peale uusi autoreid, kes ütleksid: „Võrõpajev? Tema on ju igavene vana känd! Ajale jalgu jäänud. Vaat hoopis nii tuleb kirjutada!“ Ja et nad mind üle „tänapäeva laeva parda“ viskaksid [viide vene futuristide manifestile „Kõrvakiil ühiskondlikule maitsele“ (1912), mille autorid soovitasid „heita Puškin, Dostojevski, Tolstoi jne, jne üle tänapäeva laeva parda“ – tlk; kasutatud M. Eelranna tõlget 23.2.2018 Sirbist M. Trunini artiklist „Imelikud kattumised“]. Ja näitaksid, kuidas tuleb kirjutada! Mina olen igati jultumuse ja uudsuse poolt. Ma väga loodan, et selliseid autoreid hakkab välja ilmuma. Ootan väga.

Kust leiata uusi loomingulisi impulsse, uut energiat nii kirjutamiseks kui ka lavastamiseks? Kas oskate seda ka sihiteadlikult otsida?

Autori elu on väga keeruline ja kummaline. Hiljuti kirjutasin ma uue näidendi pealkirjaga „Ärevus“. Ma üritasin selles rääkida sellest, kes autor selline on. Kunstis on autor ja

interpreet. Näitekirjanik on autor. Lavastaja ja näitlejad on interpreetid. Kui ma lavastajana töotan, siis olen ma alati interpreet. Ja interpreet olla on tervisele väga kasulik. Ma lugesin hiljuti, et kõigist kunstiinimestest kõige kauem elavad dirigendid (ehk muusika interpreetid) ja kõige vähem heliloojad (ehk autorid). Autor olla on keeruline. Vahel väljakannatamatu. Mulle on abiks jooga, minu pere. Ja mis kõige tähtsam, muidugi aitab mind teadmine, et tegelikult on autoreid ainult üksainus – Issand Jumal.

Olete rääkinud, et autorina ja lavastajana tajute end kui vahendajat – nagu postiljon, kes kannab sõnumeid laiali. Milliste teemadega, milliste sõnumite laialikandmisega praegu tegelete või tegeleda tahaksite?

Teemad, millega ma tegelen, on inimestevaheline kommunikatsioon, elu mõte ja arengu olemus. Minu põhitööriist on huumor. Ma kirjutangi peamiselt komöödiaid. Mulle nii meeldib, kui inimestel on rõõmus meel ja nad naeravad! „Päikesetriibu“ lavastuses, mille ma Poolas ise tegin, on publik naerust hullumas. Nii puhastabki komöödia hinge. Komöödia on ju uskumatu jõud! Ma arvan, et kõige tähtsam sõnum Jumalalt, mida ma suurima heameelega laiali kannan, on sõnum meile kõigile: naerge ja olge rõõmsad.

Küsinud Ene Paaver

Küsimused vene keelde ja vastused vene keelest

tõlkinud Margus Alver

pealavameister Mikk Lagemaa
lavameistrid Eerik Nõlvaku, Janno Jaanus, Jan Kärema
valgusmeistrid Raido Talvend, Liina Talvend, Sten-Martin Saarest
riietajad Kayre Pärnpuu, Jaanika Idvan,
Marie-Katharine Maksim, Kaja Edovald
grimeerijad Marit Pruul, Johanna Velt
elektrik Raivo Valdas

kunstnik-kujundaja Külliki Falkenberg
õmblejad Marvi Idol, Urve Lerman, Inge Vagiström, Jana Volke
drapeerija Enna Jürine
rekvisiidiala juhataja Karin Tetsmann
butafoor Lea Ojam
metallilukksepp Oskar Pruus
tisler Toivo Sakk
tisler-dekoraator Juho Kokamägi
konstruktor Andrus Muuga
kostüümilao hoidja Kadri Varblane
lavastusjuht Andres Bergström
lavastusteenistuse juht Toivo Kaev
etendusteenistuse juht Johannes Tammsalu
kostüümiala juhataja Piret Tang
valgusala juhataja Raido Talvend
heli- ja videoala juhataja Tauno Makke
grimmiala juhataja Helga Aliis Saarlen
kavalehe koostaja Ene Paaver
plakati foto autor Herkki Erich Merila
kava fotode autor Gabriela Liivamägi
plakati ja kavalehe kujundaja Kadri Hallik

kunstiline juht Hendrik Toompere jr
teatrijuht Rein Oja

Toetajad

AMSERV

LAVAZZA

Partnerid

SYNLAB

myfitness
world class gym & studios

EESTI TEATRI
AGENTUUR

Teatri tegevust rahastab

KULTUURIMINISTEERIUM

Teatri pileteid müüb

PILETIMAILM

